

Carl Agners beretning om opvæksten i Odense (kort uddrag)

CARL AGNER (Kirstens morfar)

Født 24. oktober 1877, Odense by

Død 6. september 1954, Frederiksberg

Mine forældre:

Min Fader Frederik Carl
Christian Jensen blev født
i Odense, St. Knuds Kirkestr.
d. 15. september 1847

Min moder Hanne Rasmine
f. Andersen blev født
i Odense, Vindegade 17,
d. 13 december 1856.

De blev gift d. 2. dec. 1876 i Korsør kirke.

Jeg, Carl Agner, er født i Vindegade 24 i en ejendom, der laa overfor nr. 17.

Min fader havde paa en lejet plads bagved denne ejendom et gartneri, som laa paa det sted, hvor nu Borgerskolen er og ud mod Jernbanegade overfor Odense Museum, hvor forberedelseskolen ligger.

I denne forberedelseskole kom jeg ind i foraaet 1884, da jeg var 6½ aar.

Min modeers fader, Rasmus Andersen, kaldet Rasmus Horne efter sin fødeby Horne ved Faaborg, hjalp til med havearbejdet, og stod paa Odense torv med en trækkevogn for at afhænde havens blomster om lørdagen.

En gang fik jeg til opgave at fange graaspurve og fik i den anledning et stykke papir med salt, som jeg skulle drysse paa graaspurvenes haler, de sad derefter stille, og saa kunne jeg let fange dem.

I et skur bagerst i haven var der en indhegnet plads med et mindre skur, hvor der var ophold for en gris.

Min bedstefader kørte ofte med en trillebør op til en møllen paa Hjallesvej for at hent affaldsmel, grut blev det vidst kaldt, til grise.

Min fader gjorde nogle forsøg med dyrkning af tomater, som da var ret ukendte her i landet. Der blev sendt prøver ud til forskellige, men resultaterne var ikke opmuntrende. Min moder syltede de grønne tomater, søde og sure, og de blev meget beundret af folk, der dog syntes de havde en underlig smag.

En dag legede min ældre broder Frederik og jeg i Allégade, hvor der nede ved Kippers hjørne – det var et stort rødt hus med en handlende ved navn Kipper – laa en stabel brædder, som væltede, og Frederik brækkede det ene ben. Han laa længe i sengen og fik – saa vidt jeg erindrer – samtidig hjernebetændelse. Vor læge hed Vindige, boede senere i Frederiksgade, Frederik var ofte vild i feberen, ud af næse og øren flød materie, lægen ordinerede igler, som blev sat paa hans tindinger for at suge det onde blod ud. Naar de havde suget sig mætte, faldt de af og kom i en væske, hvor de spyttede blodet ud igen.

Der blev serveret mad, der bestod af sagovælling og kogt rødspætte med persillesovs for mig. Jeg ville imidlertid ikke spise noget af det. Min moder havde tyfus og mistede under sygdommen alt sit haar, som dog senere voksede ud igen.

Min bedstefader kørte sommetider ud paa sydfynske bane efter planter, og jeg var ofte med paa trækvognen som passager.

Det maa have været et aars tid forinden denne sygdomsperiode i 1882, at min fader uden min moders vidende lod min ældre broder fotografere hos fotograf G.P. Jacobsen paa Flakhaven. Frederik var i søndagstøjet, og min moder fik billedet til sin fødselsdag d. 13. december. Frederik var vel 4 1/4 aar dengang.

Aaret efter – til faders fødselsdag – lod moder mig fotografere, jeg blev af den grund pyntet med krave osv. Det maa have været i det aar, da jeg i oktober blev 4 aar. En gang i aaret 1900 gik jeg til fotografen fra Flakhaven for at faa et billede af hvert. Han havde pladen med Frederik paa, men mit billede blev omfotograferet.

I 1882 flyttede vi til Kirkegårdsalleen, og min fader havde faaet arbejde hos gartner N.P. Rasmussen, som havde stort gartneri der. Jeg husker derfra, at "Petine" kom til os en gang imellem og især, naar flere af børnene var syge, bl.a. husker jeg, at jeg skulle have afførings lavement med pisket sæbevand, og det kunde jeg ikke lide.

Senere ca. 1883 flyttede familien til Søndergade 3. Huslejen var aarlig kr. 400, og der var butik til gaden med blomster og kurve og stativer til blomster. Beboelsen var ud til gaarden, gulvet var gammelt og utæt. Om natten gik rotterne op i sengen til os, og en nat bed en af disse min broder Frederik i hans kind. Derefter kom der nye gulvbrædder paa de

daarlige steder.

I en butik på den anden side porten boede en kurvemager Wamberg. Han havde værksted i baggaarden, og jeg var der tit og så paa arbejdet med fletninger af vidje- og spanskkrørskurve. På værkstedet arbejdede ogsaa en svend, der gik med træben, og jeg så en dag, at han tog træbenet af og vaskede den stump ben, der var tilbage.

Jeg erindrer fra den gaard, at husets koner om formiddagen gik med natpotten under forklædet, for at bringe indholdet ud i de bag i gaarden værende beholdere. I nr. 3 boede vi vel et eller muligt to år. Jeg begyndte der min skoletid i forberedelsesskolen ud mod museet. Vi begyndte undervisningen med lydudtale af bogstaverne, senere fik vi en skifertavle og griffel. Vi gik i den skole i to aar. Derfra kom vi i den bagvedliggende borgerskole eller til prøver om optagelse i Mulernes Legatskole.

I efteraaret 1885 flyttede vi til Søndergade 34. Mens vi boede der, begyndte min fader for egen regning at arbejde på kirkegården med anlæg og pasning af grave. Pengene gik smaat ind især om vinteren, og min broder Frederik og jeg rendte ofte i byen med regninger, som kun var på 2 – 4 kr., og der var glæde, når vi kom hjem med penge.

Fra Søndergade 34 flyttede vi til Søndergade nr. 9 i kælderen og derfra i 1892 til stueejligheden, da min fader havde fået stillingen som graver ved Odense Assistens Kirkegaard fra den 1-1-1891.

En familie med 7-8 børn, som boede på loftet i forhuset, havde deroppe en del høns. Hele denne familie rejste til Amerika, mens vi boede i ejendommen. Der var dengang meget billige ture til Amerika for familier med børn, det var grundet på konkurrence mellem alle de store dampskibsselskaber, og det Danske Amerika Linie Selskab.

Jeg kom fra skolen (Mulernes Legatskole) kl. 5, og traf på Vestergade min fader, talte lidt med ham om, at moder var syg, om ro osv. og fik en eller anden formaning. Om aftenen fik vi større børn, Frederik, Carl, Ella og Emmy serveret et stort fad fedtemad og en halv fl. øl til deling. Fader var flere gange inde hos os når snakken om madens og øllets fordeling blev for højroset, og formanede os til tavshed og ro.

I den tid vi boede i nr. 9, var der engang arrangeret strudsevæddeløb paa den store ekserseerplads bag ved kirkegården. Strudsene stod opstaldede paa Vesterbro, hvor der på et hjørne, laa en gæstgivergaard. Strudsene blev redet af negre, og som konkurrence var der en rytter paa en travhest. En anden gang var der paa samme plads arrangeret væddeløb mellem en hurtigløber Andersen fra København og en rytter.

Når der var væddeløb, kom alle de store godsejere, grever og baroner fra alle fyns herregaarde til Odense kørende i deres elegante vogne med 4 (og 6) heste for.

I aaret 1887-88 var der store militærmanøvrer på Fyen, Kong Chr. d. 9. var tilstede ved revuen, som afholdtes ved Marslev. Cyklen var dengang begyndt at komme frem, det var den med det høje for- og lille baghjul. Paa markedspladsen for enden af Søndergade, hvor nu anlægget ligger, vare indrettet en cyklebane, hvor der blev afholdt væddeløb. Der blev ogsaa afholdt kunst cykle opvisning, hvor i særdeleshed en Herr Dorch og melhandler Jørgensens søn viste deres dygtighed. Naar der blev afholdt cykle væddeløb, kom undertiden alle Odenses cyklister kørende i sluttet trop gennem Vestergade og Søndergade, enkelte endda kørende alene paa det høje hjul.

I somrene omkring 1886-1888 var der en hel landeplage med oldenborrer, og der blev vedtaget love og bestemmelser om disses udrydelse gaaende ud paa betaling af en vis pris per pund fra ca. 6-10 øre. Vi samlede oldenborrer om morgenen ved at ryste træerne, hvorfra de faldt ned i massevis, trætte ovenpå nattens flyvetyre, vi solgte dem omme paa ladegaarden, (fattiggaarden), hvor de blev hældt paa store spande, og saa gled de ned i fyret som brændsel, og det var store masser, der blev samlet.

I Ny Vestergade, laa der i sin tid fra 1884- ca.1888 en stor have, som kaldtes Karls Haabs Have hvor nu folketeatret ligger.

Odense Aa løb ved siden af haven, og der anlagde et selskab anløbspladser for sejladsen paa Odense Aa. Baadende sejlede til Fruens Bøge Skov, og der var en stor trafik. Dampene hed Odin og Thor. De havde undertiden to til tre slæbebaade med. Turen kostede vist nok 10-15 øre pro persona.

I Carls haabs have var som regel om sommeren cirkus, især husker jeg baron Knuth. Der var jokeys. Daysi og Smädiech, som havde nogle svære øvelser, syntes vi. Professor Labri, som hed Marius Petersen, født i Nyborg, var regisor eller medhjælper der. Af ham lærte jeg flere kunster, nærmest fingerøvelser. Cirkus Overgaard var der ogsaa. Det var en fader og fire-fem sønner, som lavede en del svære gymnastikøvelser, en var slangemenneske. Faderen gik på line paa et tykt tov. En af sønnerne lavede ogsaa denne øvelse, som så meget svær ud. En svigerdatter, Leontine, gjorde kunster på en rullende globus. Der var ogsaa telt med menneskeædere, d.v.s. negre som lavede forskellige optrin.

Paa det gamle Odense Teater gaves i mange aar forestillinger af "Corte Selskab". Cortes boede paa Bechmanns hotel. Frederik og jeg var en gang om aaret hos ham med en regning for noget vedligehold. Undertiden vankede der gratis billetter til teatret.

I foraaret 1886 blev jeg indmeldt til optagelsesprøve, som skulle afholdes for adgang til Mulernes Legatskole, der dengang laa i Overgade overfor Sankt Hans Kirke. Der var anmeldt over 100 drenge i alderen fra 9-10 aar. Jeg var kun 8½ aar. Der kunne optages 30 elever, saa spændingen var stor, om jeg kunne klare prøven, og om jeg kunne blive optaget grundet paa min alder, da aldersgrænsen var paa 9 aar. Vi blev spurgt om forskellige ting, som f.eks. hvad vejer mest 1 pund jern eller 1 pund fjer, og om hvor mange ben 7 kameler havde. Vi afgav prøve i læsning, skrivning, regning og andet, som hørte underskolen til. Desværre blev resultatet, at pedellen fra skolen kom til mine forældre og oplæste af en protokol "Ret flink men for ung".

Det var en billig og god men streng skole, som var meget søgt for drengene af Odense middelstands borgere, skolepengene var kun pr maaned kr. 2,16 og der kunne opnaas såvel halv som hel friplads. Dog skulle bøgerne betales

af forældrene.

Jeg maatte saa indtil næste aar anbringes i borgerskolen, som var en meget ubehagelig skole, mange meget kradse lærere og ikke mindre ubehagelige elever. Der var vrøvl og ballede altid, saavel i timerne som i frikvarteret og ved skoletidens ophør. Drengene skulkede fra skole, dvs., de kom ikke i skolen og så vankede der klø, og forældrene maatte betale skolemulk for udeblivelsen. Der var især en lærer ved navn Lauridzen, som altid var indædt gal paa alle drengene, - vi havde ham i regning. I skoletimen gav han os regnestykker for efter en bog og fortalte, hvordan vi skulle bære os ad, og saa skulle vi fortsætte selv. Han tog undertiden sine strømper af og rensede pladsen mellem tæerne med dem og gned og skrubbete paa fødderne med strømperne. Snakken mellem drengene blev større og større. En gang imellem røg der saa en svedig, ildelugtende strømpe eller en lineal ned i hovedet paa dem, som han mente var de mest skyldige. En dag var det min tur, og jeg sagde da, at det ikke var mig der snakkede. Naa, ikke det, sagde han for ned fra kathedret og hen til mig, slog mig i hovedet, smed mig paa gulvet og sparkede mig flere gange paa krop, arme og ben.

Jeg fortalte det, da jeg kom hjem. Min fader gik til skolens bestyrer, og resultatet blev, at jeg kom tilbage til forberedelsesskolen i en særlig klasse, og jeg gik der, indtil jeg næste aar i april 1887 blev optaget i Mulernes legatskole. Lauridzen var der ingen i Odense, der kunne røre ved, han var højt anskreven blandt den herskende højere klasse, medarbejder ved "Fyens Stifttidende" mm. Vi kaldte ham "Øltønde". Han havde nemlig en ret stor mave. Senere paa legatskolen fra 3. die klasse havde vi ham til gymnastiklærer i forberedende øvelser, som det hed, og det foregik i det første kvarter i timen. I den sidste del gik han op og ned ad gulvet, spyttende og harkende, læsende i Fyens Stifttidende, rømmede sig og udstødte en underlig "Hu – hum" næselyd, medens den anden lærer, stabssergent Nielsen, underviste i anden gymnastik. Denne lærer blev kaldt Ruder Konge – efter kortspillets ruder konge -, fordi han havde hvidt klippet fuldskæg med en rød plet på den ene side af ansigtet.

Marius Schmidt var overlærer, han hed "Røde Marius", men var hvidhaaret og havde gigtknuder paa begge hænder af podagra. Schmidt var bl.a. skrivelærer, og han var meget steng overfor vore kragetæer, vi skulle skrive med strakte fingre, og han gik gerne tur i klassen med spanskrøret i haanden, og var fingrene ikke strakte, raslede spanskrøret over "klørne".

Mens jeg gik i Mulernes legatskoles 1. ste klasse, havde vi faaet et kort til juletræ for fattige børn. Festen blev holdt i en gammel træ-cirkus, som laa i Pantheons Have. Jeg fik der udleveret som julegave et par store træsko med opstaaende snuder, og med disse skulle jeg en dag gaa i skole, fordi mine sko var til skomageren. Naar skomageren havde dem til forsaaling, varede det som regel 14 dage for at faa dem. Enten var svenden ikke kommet, eller de havde haft saa travlt. Som regel laa de i en stor bunke paa værkstedsgulvet og jeg maatte saa finde dem frem, og saa blev de lovet færdige i morgen, men det blev bare sludder igen. Skomageren var en lille svær mand, som gerne stod i kælderhalsen med et stort grønt forklæde paa.

I Mulernes legatskole gik jeg i 4½ aar til efteraaret 1891. Vi havde mange lektier for til hver dag, flere sider i historie, geografi og naturhistorie, foruden religion med Luthers katekismus med Balslevs forklaringer dertil, desuden danske stileøvelser, senere fra 3. die klasse tysk og engelsk. I det hele taget var vi i høj grad overbebyrdede med hjemmearbejde.

Skolen havde svømning for eleverne i Odense Aa ved Søndre Boulevard. En sommerferie svømmede jeg en del med en søn af tobaksfabrikant Nielsen i Frederiksgade, og da skolen atter begyndte, var jeg frisvømmer, dvs. jeg kunne svømme over Odense Aa.

Skoletiden var fra 8-11 og fra 2-5 eftermiddag. Fra skolen til hjemmet tog det 20 minutter at gaa. Ved skolen virkede min faders broder, Hans Jensen, som tegnelærer, dog var han ikke fastansat men kun timelærer, idet han ogsaa gav undervisning i andre skoler, latinskolen og borgerskolen.

I disse aar omkring 1891 eller før, mener jeg det var, saa man i Odense Estrups politiske politi, Gendarmerne med grønne uniformer færdes i byens yderkvarter, de var forsynede med geværer. I kongens have afholdtes forsvarsfester, og de politiske bølger om landets forsvar gik højt. Paa gaden blev der raabt – ned med Estrup, leve Berg – og andet.

En stor tilbagevendende begivenhed i Odense var det aarlige skyttelaug. Ved skyttelauget var der frokost i et meget stort telt.

Naar fugle-kongen var valgt ved skydningens ophør, marcherede alle skyttebrødrene fra pladsen til Odense Raadhus, hvor middagen blev serveret. Forrest gik byens smededrenge med skiven, enhver af dem havde en stor stang med en bøgekrans, de skraalede og sang. Hele eftermiddagen havde de festet paa pladsen med spisning og drikkevarer i mængde. Som regel fik de ogsaa middag paa raadhuset, og senere vandrede de rundt i byen med kransene, som blev hængt af paa byens og laugets vise fædres ejendomme.

En anden stor festdag var Sankt Knuds marked, der ogsaa holdtes paa markedspladsen. Hele den højre side var fyldt med restaurationer, hvor der særligt serveredes stegt aal med stuede kartofler til en billig pris vist nok til 80-100 øre pr. portion. Den bagerste side af pladsen var optaget af telte med forlystelser. Udraaberen raabte og anbefalede seværdighederne. Cirkus Mische var der med yndige unge døtre og stærke mænd, professor Labris tryllede, damen uden underkrop og kalve med 5 til 6 ben. Karuseller var der mange af. Bønderne og byens ungdom morede sig. Heste- og kreatursalget fandt sted i den midterste del af pladsen, og der gik det ogsaa livligt til. Langt ud paa aftenen og natten kørte bønderne saa hjemad, og der fandt en del kørselsulykker sted, da mange mænd havde faaet meget at drikke. Hestene ville hurtigt hjemad, saa de havde travlt, kvinderne skreg i vognene, naar disse slingrede.

En særlig seværdighed i de nærmeste dage omkring ved markedsdagen var spillemanden, Tyroler Ferdinand. Han var med en stor sækkepibe, med høj hat med bjælder, paa armene fastspændt trommestikker til at behandle 2 trommer en stor og en lille, der var anbragt paa ryggen og paa støvlernes hæle var anbragt remme til "Treangelspil". Naar han

spillede, arbejdede baade mund, hoved, arme og ben. Om musikken var god, ved jeg ikke.

Den 1. Januar 1891 var min fader bleven ansat som graver ved Odense Assistents Kirkegaard. Derved begyndte en ny og bedre tid for mine forældre og for hjemmet i det hele taget, dog især for de mindre søskende. Faderens løn var kr. 800, - aarlig, dog havde han ret til privat arbejde med anlæg og pasning af grave paa kirkegaarden. Jeg erindrer, at jeg nogle gange var paa kommunekassens kontor for at hente maandeslønnen kr. 66,67 og hver 3. die maaned kr. 66,60 og jeg var meget stolt over at kunne komme hjem med alle de mange penge. Fader fik mere og mere at bestille i sin private virksomhed, og han antog flere medhjælpere, saavel mandlige som kvindelige, lønnen var ugentlig for mænd 13-14 kr. For kvinder 7-8 kr.

Ejeren af ejendommen, Søndergade 9, fhv. Urmager, Rentier, Chr. Sørensen, mente, at det ikke passede sig for graveren ved kirkegaarden at bo i en kælderlejlighed og da 1. ste. salen blev ledig, tilbød han at flytte derop fra stuelejligheden, som fader saa lejede fra foraaet 1892, og hvor vi boede indtil vi flyttede til gartnerboligen ved kirkegaarden paa Vandværksvejen, hvilket maa have været i 1896.

I Strandgade 13 boede en kaffebrænder Madsen. Han brændte kaffe til byens handlende, og ligeledes stødte han kanel og peber. Dette foregik i mellembygningen, og bag denne laa en have, i hvilken fandtes en rund hestegang, og der sjokkede en gammel hest rundt hele dagen for at drive maskineriet. Undertiden blev vi drenge engagerede til at "drive hest", som det hed, og betalingen var en 5 øre i timen, denne var dog surt tjent.

Naar vi var længe oppe, f.eks. Juleaften, hørte vi trompetsignalerne fra postvognen, som kom fra Faaborg eller Svenborg. Under tiden hørte vi ogsaa "natmændene", naar disse gik buldrende gennem gangen med tønderne fra retiraderne ud til vognene, der holdt paa gaden.

Om morgenen fik vi altid til kaffen hver et stykke kaffebrød til 1 øre. I paasken fik vi hver et æg til frokost, naar prisen ikke var over 80-100 øre pr 20 stk. Juleaften blev der gerne serveret risengrød og ribbensteg med rødkaal og nytaarsaften stuvet grønkaal og flæsk.

Paa det sted, hvor graverboligen senere blev bygget paa Vandværksvej, løb i min barndomstid en lille bæk, kaldet "Rosenbækken". Ved siden af bækken laa en rebslagerbane, hvor arbejderne gik baglæns med hampen i et klæde og fik den lavet til en snor ved hjælp af et roterende hjul i den anden ende af banen. Drivkraften var vistnok en stor hund men vel oftest ved haandkraft af en enkelt mand.

Elektrisk lys saa vi første gang i Odense i aarene omkring 1886-1890. I Stifttidende stod en notits om, at lysene ville blive tændt om aftenen paa Søndergades Dampvæveri. Det var nogle ganske svagt lysende lamper, vel sagtens paa 10 lys, mange mennesker saa paa det.

Jeg erindrer fra samme tid, at det første kunstmør kom frem, og det skulle alle prøve. Senere kom der er lov, der paabød, at det skulle kaldes margarine, og skilte med paatryk "Her sælges margarine" ophænges i butikkerne, og margarinen skulle sælges i ufarvet stand.

Naar familien var blevet forøget, og moder laa i sengen i 8 dages tid, kom nabokonerne med "dejlig havresuppe", undertiden saa meget, at vi børn kunne faa lov til at faa en lille portion at smage.

Bedstefader kom jævnligt til os i Søndergade, og han stak en gang i mellem til min moder en 25 øre til et franskbrød, og fik undertiden en kop kaffe, som for et 1/4 pund – 125g – kostede 25 øre. Vi købte gerne en halv fjerding ad gangen og en halv Løvetand (tilsætning). Naar bedstefar gav os penge, skulle vi altid forklare, hvad det var for en værdi enten 10 øre eller 25 øre og han omsatte det saa til skilling, hvad vi ikke kunne forstå; men det var noget med nye penge, en forandring fra Mark og Skilling til kroner og ører.

En dag skulle jeg hjem til ham efter aftale med moder, han arbejdede da i en have ved Frederiksbroen. Om middagen kl. 12, da han holdt hvil, gik vi op til en beværtning overfor Sct. Hans Kirke. Han bestilte suppe med kød og peberrodsovs, jeg maatte spise saa meget, jeg ønskede, og der var nok af det. Hele middagen kostede vist 60 øre. Ved bedstefaders død d. 1. december 1891 blev hans hus i Vindegade 17 solgt til "Trine Adam" for 1500 kr. kontant.

Den 1. ste. November 1890 kom min 1½ aar ældre broder Frederik i handelslære hos købmand I.G. Andersen Nedergade 9 i Odense. I sommeren 1891 brækkede han kravebenet ved fald fra en vogn. Jeg fik i min sommerferie lov til at hjælpe til i forretningen i min broders sted. Det blev min begyndelse ved handelen. Jeg blev sat til at tappe brændevin og rom, dels paa flasker, dels paa ankre, pille rosiner, vaske svedsker samt andet lærlingearbejde. Saavidt jeg erindrer, var der en karl til det meget grove arbejde. Om lørdagen var gaarden fyldt med bøndervogne fra omegnens gaarde. De var alle belæssede med korn, som kom paa lofterne, og byggen blev anvendt til brændevinsbrænderi, som var i en sidebygning og passet af brændevinskarlen. Gaardskarlen passede bøndernes vogne og heste med fraspænding og forspænding hen paa dagen. Vognene var da fyldt med kolonialvarer, brændevin og rom i ankre. Prisen for brændevinen var 25 øre for 3 pægle eller 32 øre for en pot (lig en liter). Rommen var 16 grader og kostede 100 øre pr pot, dog kun 80 øre, naar den var sat ned til 12 grader. Bajersk øl, "Albani" og "Odense" kostede 9 øre for ½ flaske. Hvidtøl 6-7 øre for en hel flaske. Forretningen aabnede kl. 6 om morgenen og lukkede kl. 9 aften. (redigeret af Lars Holst)